

Vasat Atik Ali Paşa (Zincirlikuyu) Camii 1499-1502

Edirnekapı'ya giderken, Fatih ilçesinde Karagümrük yakınında eski adıyla Zincirlikuyu mevkiinde, Fevzi Paşa caddesi üzerindeki set üstündeki Vasat Atik Ali Paşa Camii'ne Karagümrük Camii, Semiz Ali Paşa Camii, Zincirlikuyu Camii de denilmektedir. Camiin bulunduğu semt aynı zamanda Atik Ali olarak da bilinmektedir. Zincirlikuyu adını, caminin yakınında bulunan bir kuyudan almıştır. Cami çevresinde, hattat Râkım Efendi'nin medresesi ve türbesi ile, günümüzde Sağlık merkezi olarak kullanılan eski Semiz Ali paşa medresesi bulunmaktadır.

Vasat Atik Ali Paşa Camii'nin yeni yapılan avlu kapısı ile restorasyonu sonunda yanları açılan son cemaat yeri.

Fotograf:
H.Veyssel
Güleryüz.

Bânîsi, İkinci.Bâyezid dönemi H.1481/M.1512 ünlü sadrâzamlarından

ve Cenberlitaş'taki Atik Ali Paşa Camii'nin de bânîsi olan Gazi Hadım Ali Paşa'dır. Edirnekapı'daki Khora Manastırı kilisesini de Kariye (Kâhiriye) adıyla camiye çiviren Atik Ali Paşa'dır.

Hadikatü'l Cevâmî'de Zincirlikuyu camii ile ilgili aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

(زنجیرلی قویبی جامعی در قرب جامع نشانی محمد پاشا) ۲

بانسی حرف العینده مذکور عتیق علی پاشا در اوچ قبه لیدر مقابلنده آبدست موصلقاری ومقابلنده چفته جام وارد وقرینده واقع مدرسه صدور عظامدن ایوبده مدفون سمن علی پاشا نکر جامع صاحبک دکلدر استانبولدن معزولا وفات ایدن قبا خلیل افندیك مدرسه سی اوجوارده درکندی دخی آنده مدفوندر محله سی وارد

“Zincirlikuyu camii derkurb-i cami-i nişancı Mehmed Paşa.

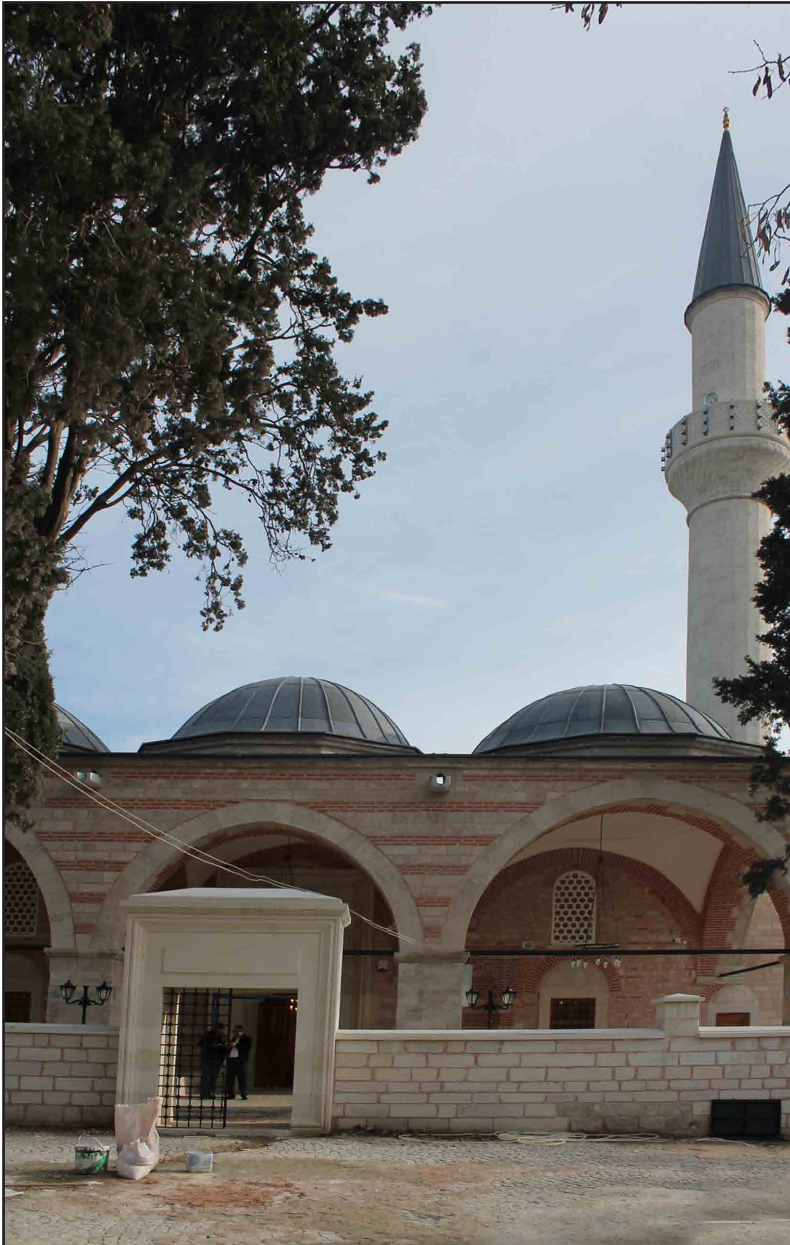
Bânîsi harfû'l ayında mezkûr Atik Ali Paşa'dır üç kubbelidir mukabilinde abdest muslukları ve mukabilinde çifte hamam vardır ve karîbinde vakî medrese sūdûr-u âzamdan Eyüb'de medfûn Semiz Ali Paşa'nındır İstanbul'dan ma'zûlen vefat eden Kaba Halil Efendi'nin medresesi o civardadır kendi dahi anda medfundur manallesi vardır.”

Özetle:

“Nişancı Mehmet Paşa Camii Yakınındaki Zincirlikuyu Camii.

Yaptıran ayın harfi bölümündeki Atik Ali Paşa'dır. Üç kubbelidir (burada Ayvansaraylı Hüseyin Efendi hatalı bilgi vermektedir. Çünkü Cami 6 kubbelidir.). Karşısında abdest muslukları ile çifte hamam vardır. Yakınındaki medrese ise Eyüb'da kabri bulunan Sadrazam Semiz Ali Paşa'ya aittir. İstanbul'da vefat eden Kaba Halil Efendi'nin medresesi ile kabri o civardadır. “ denilmektedir.

Kitabesi bulunmayan Camiin yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Çenberlitaş'daki Atik Ali Paşa Camii'nin yapımından yaklaşık 3 yıl sonra, yani 1499-1502 yılları arasında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Atik Ali Paşa'nın 915/1509 tarihli vakfiyes-

ine göre İstanbul'da camileri, medresesi, imareti ve tekkesi, Edirne'de camii ve tekkesi bulunmaktadır. Bu hayrat için İstanbul'da, Rumeli ve Anadolu'da bir çok köy, arazi, dükkan, bedesten, hamam, bahçe ve evler, fırın, bostan ile değirmenler bırakmıştır. Ancak camiin halen gelir getirici hiç bir unsuru kalmamıştır. H.953/M.1546 tarihli Vakıflar Tahrîr Defteri'nde camiye ait vakfiyelerin kayıtlarına rastlanılmaktadır.

Câmiin Mîmârî Yapısı

Ana caddeden bir merdivenle doğrudan cami avlusuna girilmektedir.

Camiin son cemaat yeri ve revakı depremler ve yangınlar nedeniyle tamamen yıkılmış olduğundan sonradan, buradaki kalmış sütun temel yerlerinden yararlanılarak, ilk inşasındaki gibi son cemaat yeri, üç kubbeli bir revak ile birlikte yeniden inşâ edilmiştir. Kitabesi de bulunmadığından hem inşâ tarihi ve hem de mimarı kesin olarak bilinememektedir.

Vasat Atik Ali Paşa (Zincirlikuyu) Camii Bursa uslubunda Osmanlı Mimarîsi özelliğini taşımaktadır. Bursa'daki Ulu Camii gibi dikdörtgen plânlı ve altı kubbelidir.

Caminin haremi iki sıra halinde altı sağır kubbeye sahiptir. Bu kubbeler iki fil ayağı ile dört duvar üstüne oturtulmuştur.

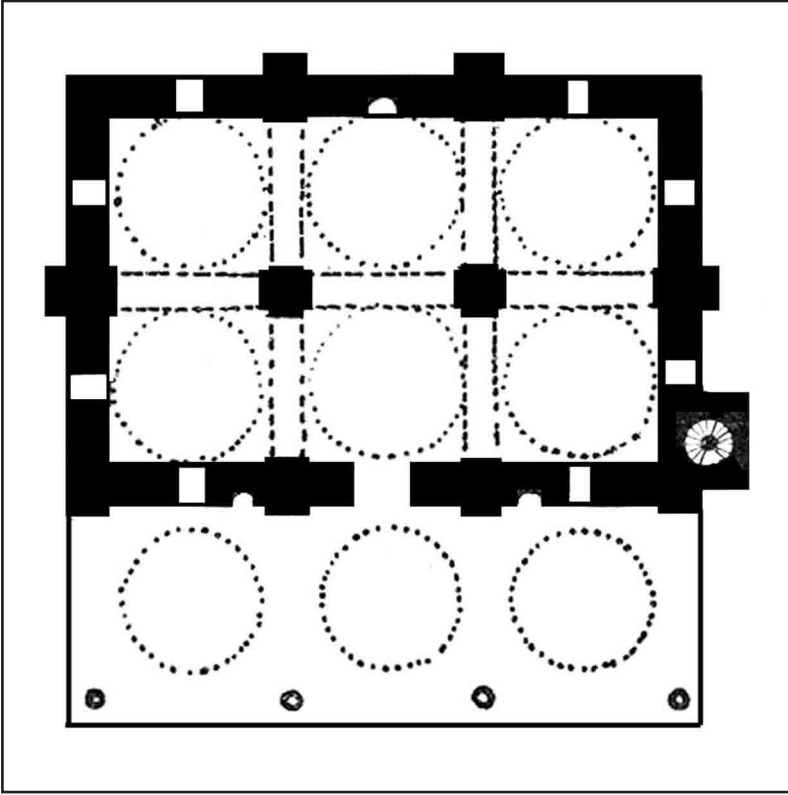
Duvarları kesme taş ve tuğladan örülmüş olan camiye ikisi yuvarlak

Yukarıda, Vasat Atik Ali Paşa Camii'nin son cemaat yeri ve aşağıda yenilenen ve temizlenen yan görünümü.

Fotografılar: H.Veysel Güleriyüz.

Camiin planı.

Kaynak: Türk Sanatı Tarihi.

olmak üzere on sekiz pencereden ışık girmektedir. Kubbelerin sağırlığı ve pencerelerin azlığı nedeniyle camiin içerisi karanlığa yakın bir loşluğa sahiptir. Sağda tek şerefeli bir minaresi vardır. Bursa uslubunda inşâ edilmiş olan bu câmînin mîmârîsi, mîmârî tarihimize farklı bir yer işgâl etmektedir.

Vasat Atik Ali Paşa Camii, Kasımpaşa'daki Piyale Paşa Camiine az da olsa benzemektedir. Ancak, Piyale Paşa Camii'nin dışında ve içerisinde çok sayıda mahfilleri, ortasında sütunları, kubbesinde pencereleri, yanlarında ve önünde revakları ve ayrıca saçakları vardır. Halbuki Zincirlikuyu Camii'nde bunların hiç birisi yoktur.

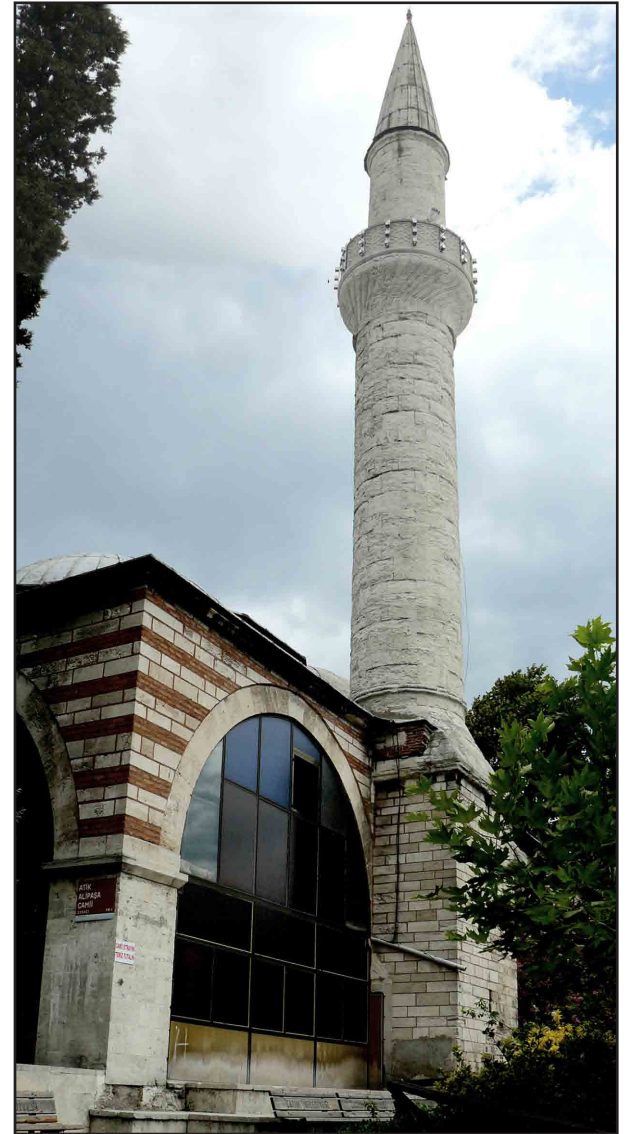
Zincirlikuyu Camii, İstanbul'daki çeşitli dönemlerdeki zelzelerden önemli ölçüde hasar görmüş ve yapı birçok kez onarım görmüştür. Özellikle 1648 depreminde iç avludaki üç adet kargir kemerle birlikte minaresi şerefeye kadar tamamen yıkılmış, H.1058/M.1648 yılındaki onarım kararlarını içeren vesikaya göre, cami büyük ölçüde tâmirat geçirmiştir. 1960'lara kadar ahşap olarak kalan son cemaat yeri, temel izlerine göre yeniden yapılmıştır.

Camiin restorasyonundan önceki durumu. Son cemaat yeri camekanla kapalı durumda.

Fotograf: H.Veysel Güleriyüz.

Günümüzdeki görünümüyle Cami, iki sıra kesme taş, üç sıra tuğla ile inşâ edilmiştir. Plân olarak iki kare ayak üzerinde altı kubbelidir. Son cemaat yeri de kesme taştan kare dört ayak üstünde üç kubbe ile örtülüdür. Kemerlere isabet eden yerlerde, dış duvarlarda istinat ayakları mevcuttur. Kemerler son tamirde dışta taş, içeride tuğla ile örülmüştür. Altta ve üstte sekizer pencere vardır. Ayrıca mihrap duvarında üstte iki yuvarlak pencere daha bulunmaktadır.

Tek şerefeli olan minaresinin giriş kapısı dışarıdadır. Minarenin gövdesi kesme taştan yapılmıştır, kaide üçgenlerinden sonra ve şerife altında, dışarıda birer simit kabartmaları olup, şerife korkulukları geometrik rölyefli ve şerife altı helezon yivlidir. Min-

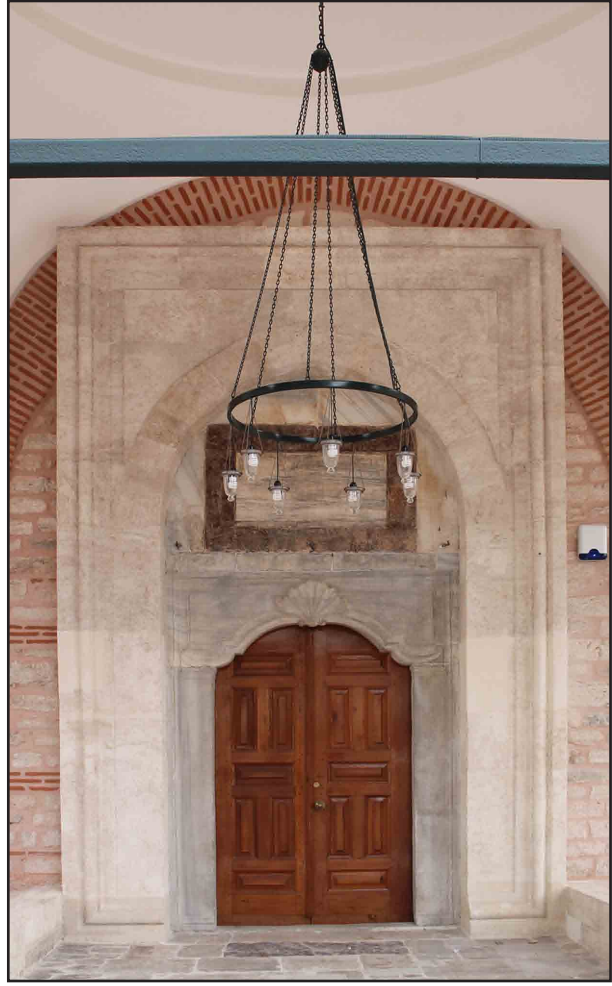

aresinin kaidesi cami ile birlikte aynı tarihte yapılmıştır. Pabucu kısa, gövdesi kesme taştandır. Şerefesi altı adet helezon yivlidir.

Cümle kapısı da kesme taştan dışarı çıkık, üstte sivri kemerli, sade silmelidir. Kitabeye yeri boştur. Kapının iç tarafında, hattat M.Rakım Efendi'ye ait bir kitabe bulunmaktadır. Alçıdan yapılmış olan Mihrap sade görünüm- lüdür. Minber, taştandır. Alt kısmı sadedir ve külahını tutan ayaklar istalaktitlidir.

2012 yılının Ağustos ayında ge- zerek fotoğraflarını çektiğim caminin Mihrabının etrafında yağlı boya ile yapılmış süsler ve Minberinin iki yanın- da yağlıboya ile boyanmış, desenler vardı. Sahında ahşaptan yapılmış bir müezzin mahfili ile gene ahşaptan yapılmış bir kürsüsü bulunmaktaydı. Son cemaat yeri camekânla kaplı ve halı döşeliydi. İçerisinde ahşaptan yapılmış bir imam odası ve merdivenle çıkılan üst katında ise kadınlar için bir namaz kılma bölümü bulunmaktaydı.

2014 yılının Ocak ayında bitirilen onarımda yapılan değişikikler sonu- cunda, son cemaat yerindeki camekan, halı ve hanımlar için namaz kılma

Cümle kapısı.

Fotoğraf:
H.Veyssel
Güleryüz.

yeri kaldırılmıştır. Caminin içerisinde ise Mihrap ve Minberdeki yağlı boya süsler silinmiş ve buradaki ahşap mahfel de kaldırılmıştır. Cami bu haliyle çok

Cümle
kapısının iç
tarafındaki
Hattat
M.Rakım
Efendiye ait
kitabe.

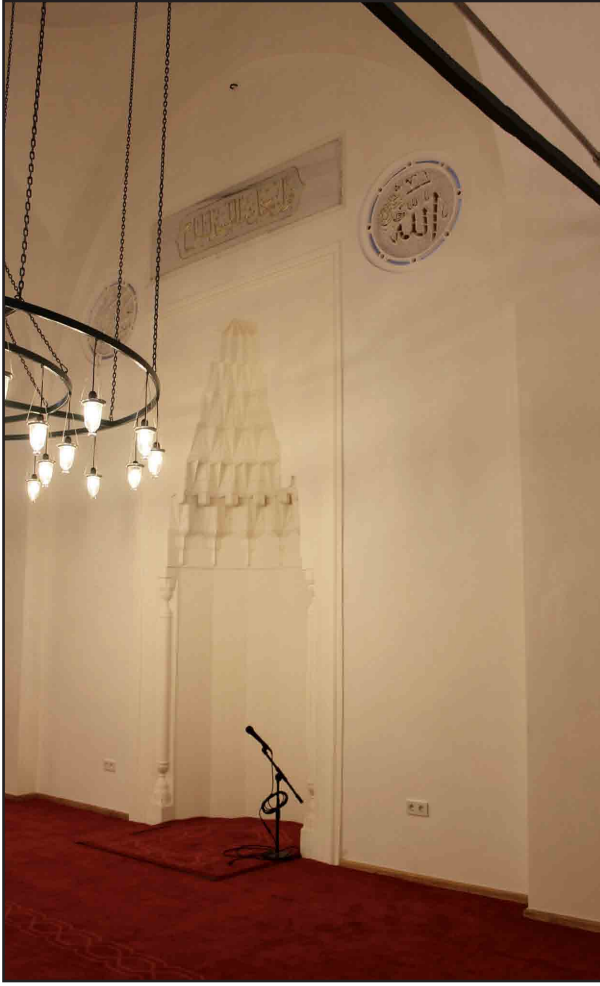
Fotoğraf:
H.Veyssel
Güleryüz.

*Yeni şekliyle
camiin
mihrabı.*

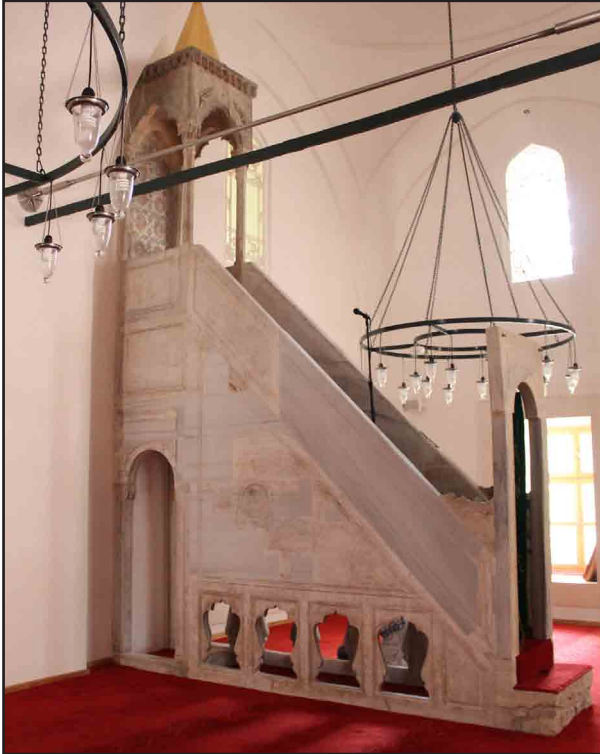
*Fotograf:
H.Veyssel
Güleryüz.*

*Sağda
Camiin
kürsüsü.*

*Fotograf:
H.Veyssel
Güleryüz.*

sade bir görünüm almıştır. Fatih Altay Camii İmamı Murat Kurt, camiin ilk halinin tamamen sada bir görünümde

*Yeni şekliyle
camiin
mimberi.*

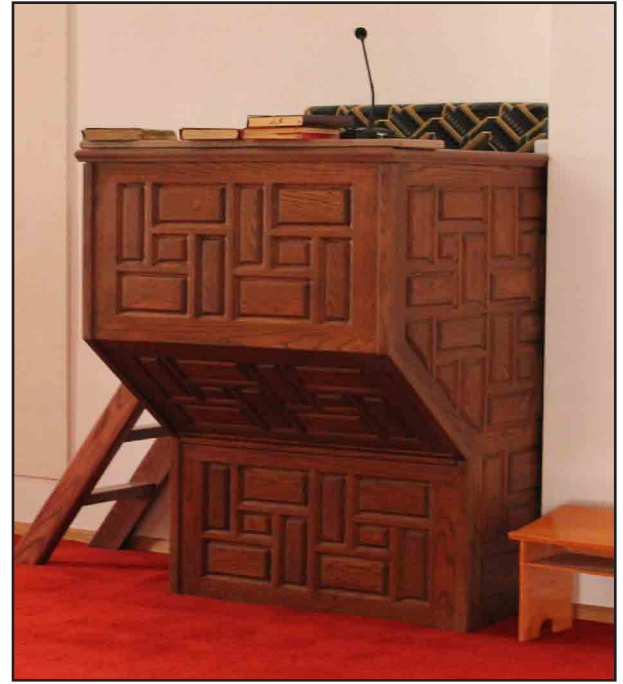
*Fotograf:
H.Veyssel
Güleryüz.*

olduğunu ve bundan 15-20 yıl kadar önce yağlıboya süslerin yapıldığını. Bu sırada ihtiyaç nedeni ile son cemaat yerinin camekanla kapatılarak halı döşenip, ahşap imam odası ile kadınlar için namaz kılma yeri yapıldığını ve cami içerisine bir ahşap müezzin mahfili inşâ edildiğini anlatmıştır. Böylece 2014 yılındaki onarımla cami ilk görünümüne kavuşmuş olmaktadır.

Son cemaat yeri ile birlikte camiin tümü 300 metre karedir.

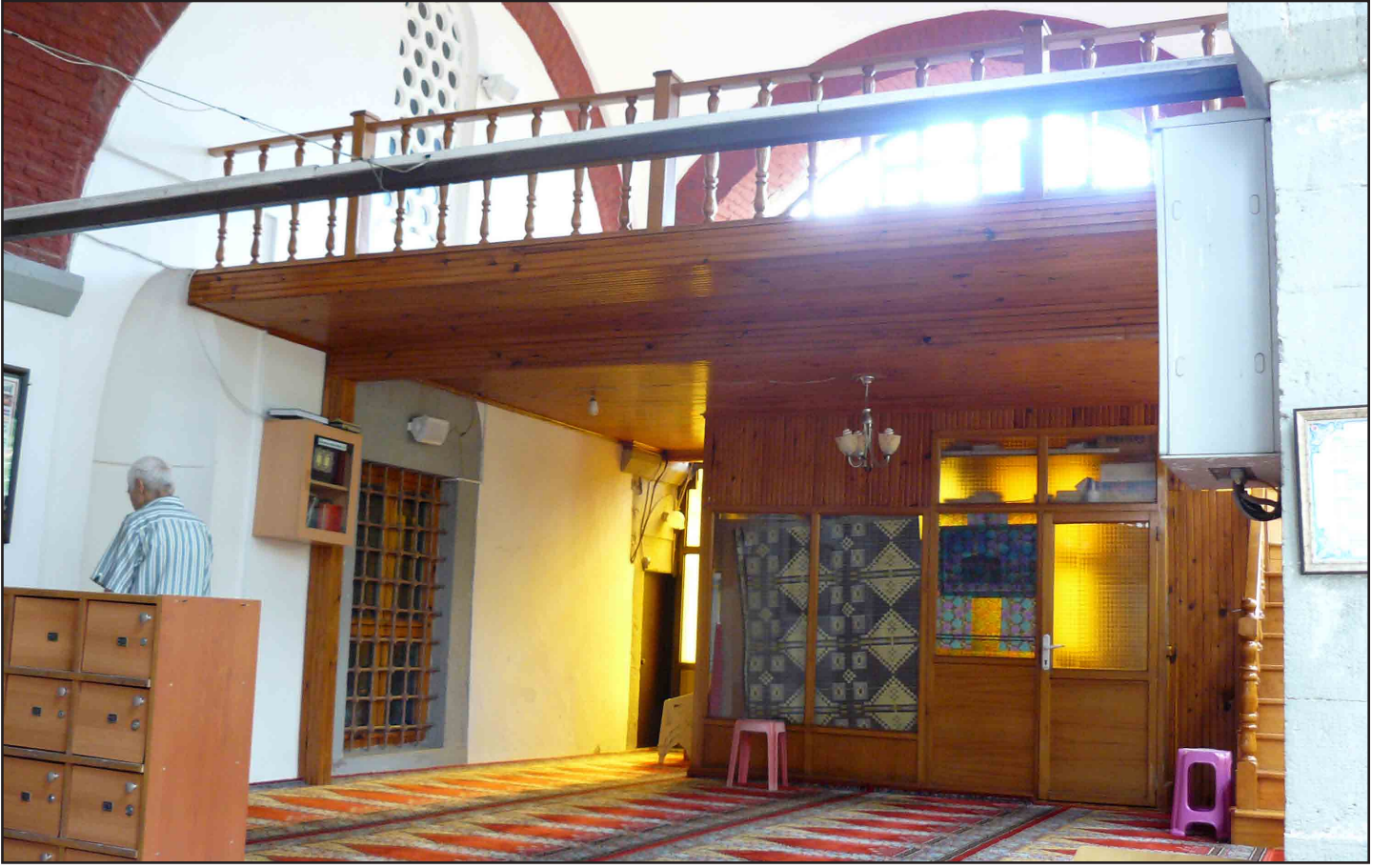
Eskiden açıkta olduğu için çevresi demir parmaklıklarla kapalı durumdaki şadırvanı yıkılıp, yerin altına tuvalet yapıldıktan sonra üzerine modern üslupta yeni bir şadırvan inşa edilmiştir.

Avlu duvarı aynı yerde yükseltilip yeni bir avlu kapısı eklendiğinden, eskiden olduğu gibi, şadırvanı avlunun dışında kalmış bulunmaktadır.

ATİK ALİ PAŞA MEDRESESİ

Camiin dışında Edirnekapı tarafına doğru, halen restore edilmiş olarak kullanılan Atik Ali Paşa Medresesi, Atik Ali Paşa Hamamı bulunmaktadır. Camiin kapı içindeki kitabesini yazmış olan Hattat Rakım Efendi'nin türbesi de buradadır.

KAHİRİYYE (KA'RİYE) CAMİİ

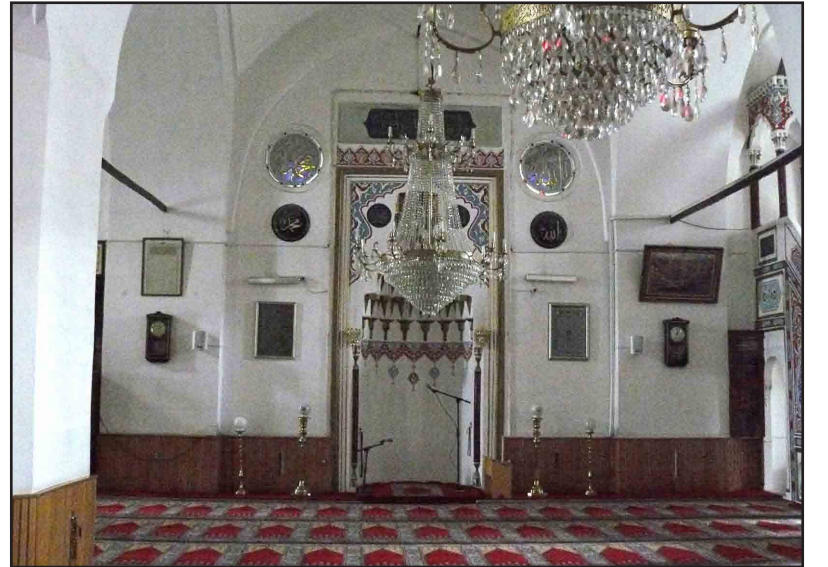
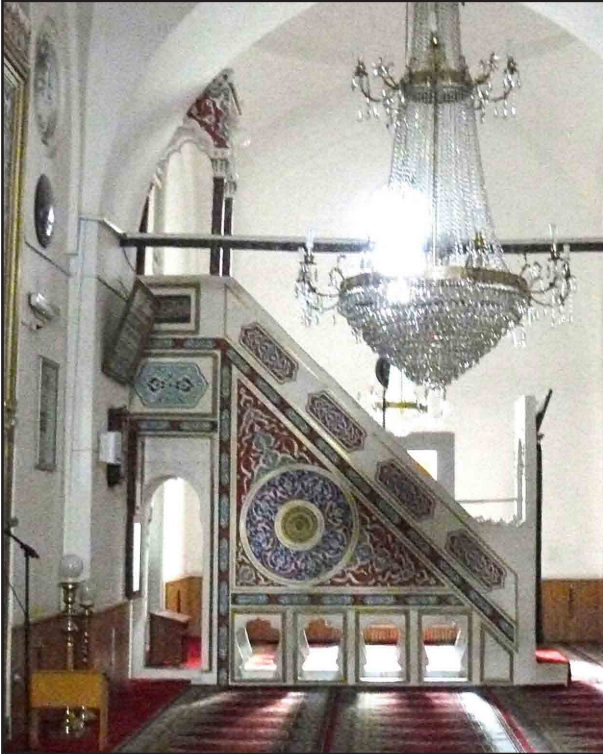
Vasat Atik Ali Paşa Camii ile ilgili olmamasına rağmen, Sultan İkinci Bayezit'in Sadrazamı Atik Ali Paşa tarafından kiliseden camiye çevrilmiş

olduğundan, bu bölümde Ka'riye (Kahiriyye) Camii ile ilgili biraz bilgi vermekte yarar görmekteyim.

Hadikatü'l Cevâmî'de Kahiriyye camii ile ilgili aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

Camiin restorasyondan önce, son cemaat yerinin durumu ile mihrabı ve minberinin durumunu gösteren üç fotoğraf.

Fotografılar: H.Veyssel Güleriyüz.

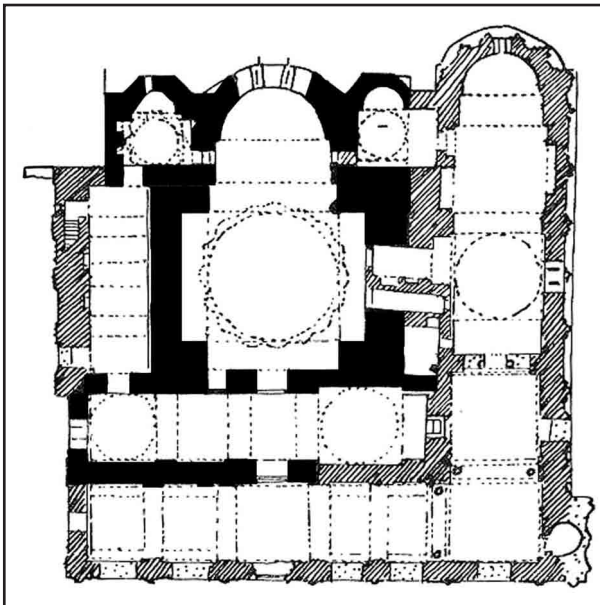
Vasat Atik
Ali Paşa
Medresesi.

Fotograf:
H.Veysel
Gülyüz.

◦ (قهریه جامعی در قرب تکفور سراپی)

جامع مزبور کلبسادن منقلبدر حرف العینده مذکور عتیق علی پاشانک
خیریدر اتصالده مدرسه سی وارد ر و مدرسه قیوسی داخلده
احمد بدن ابو سعید الخدری رضی الله عنه مدفوندر صاحب دیوان
مصطفی شانی مولودی بو جامعک اماملرندندر که ادرنه قیوسی
خارجنده مدفوندر رحلتنه ابکی کره مصطفی شانی تاریخ واقع
اولشدر ۱۱۸۰ قرینده بعمارت ومکتب انای دار السعاده الحاج
بشیر افانک خیریدر که ابویوب انصاری جوارنده مدفون اولوب
وفاتنه بومصر اخ تاریخدر * بشیره زیرلواه رسول اوله ماوی * ۱۱۵۹
محلله سی وارد ر

“Kahiriye camii der kurb-i Tekfur
sarayı

Vasat Atik
Ali Paşa
tarafından
cami
çevrilerek
müslüman-
ların
ibadetینه
açılan ve
Kariye adı
verilen
camiin planı
ve çeşitli
görünümleri.

Fotografılar:
H.Veysel
Gülyüz.

Câmi-i mezbûr kilisadan münkalibdir
harfû'l-ayında mezkûr atik alî paşa'nın
hayrıdır ittisalinde medresesi vardır ve

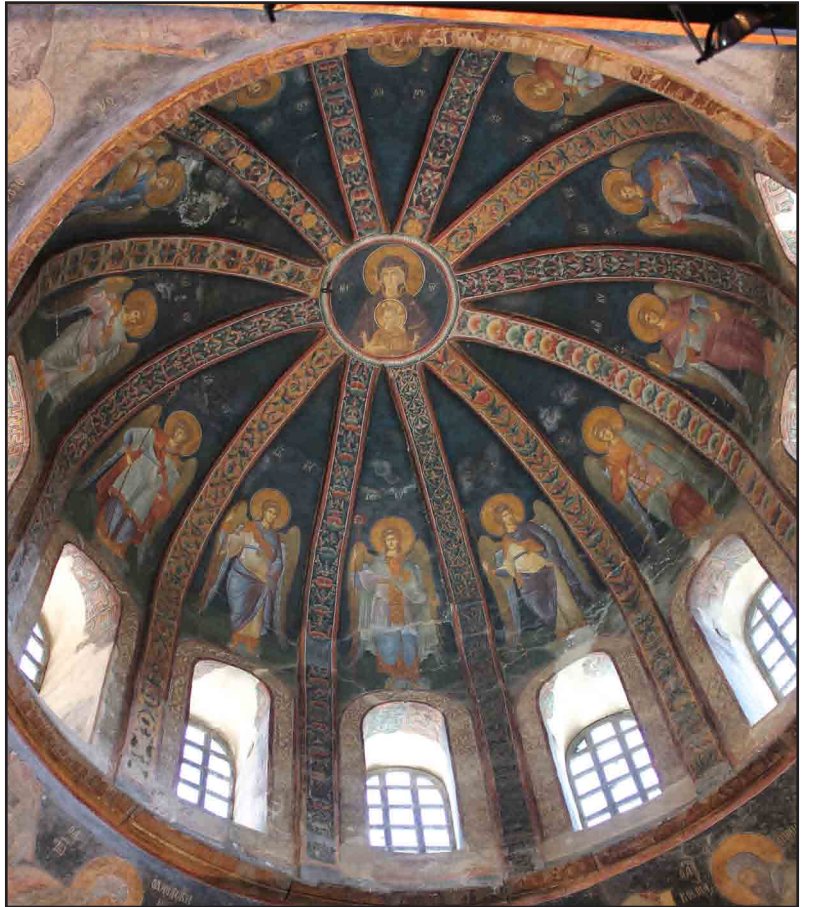

medrese kapısı dâhilinde eshâbdan Ebû Sa'îdü'l-Hudrî -radiyallahu anh- medfûndur sâhib-i dîvân mustafâ şânî-i Mevludi bu cami'in imâmlarındandır ki, Edirnekapısı hâricinde medfûndur rihletine iki kerre mustafâ şânî târih vâkî olmuştur 1180 kurbünde bir imaret ve mekteb, ağa-yı dârü's-sa'âde el-hâcc Beşîr Ağa'nın hayrıdır ki, Ebû Eyyûb Ensârî civarında medfûn olub vefatına bu mısra' târihidir: *beşîr'e zîr-i livâ-yı resûl ola me'vî* 1159 mahallesi vardır."

Osmanlıca'da "köylü, şehir dışında" anlamına gelen "Ka'riye" adını almıştır. Bu yapı halen 27,5 X 27 metre-

Kariye Camii'nin dış ve iç görünüşleri.

Kahriyye (Kariye) Camii (Müzesi) küçük bir manastır olarak Konstantin tarafından yaptırılmış ve sonra Rahip Teodor ve İmparator Jüstinyen tarafından genişletilerek büyütülmüş ve çeşitli zamanlarda tamir ve tadilat görmüştür. Son şeklini 14. yüzyılda almıştır. İlk yapımı sırasında İstanbul'un surları daha içeride kaldığından kale dışı anlamına gelen Hora Manastırı adını almıştır. Daha sonraları surlar genişletildiğinde sur içinde kalmıştır. Bu nedenle İstanbul'un fethinden sonra camiye dönüştürüldüğünde,

*Camii'in
iki ayrı
görünümü.*

*Fotograflar:
H.Veyssel
Güleryüz.*

lik dikdörtgen bir alanı kapsamaktadır. Binanın altı kubbesi vardır ve merkez kubbesi 7,70 metre çapındadır.

Yapının çeşitli yerleri, mozaik ve

fresklerle bezelidir ki son zamanlarda bunlar hem onarılmış ve hem de daha önce sıva ve badana ile kaplanan kısımlarındaki sıva veya badanaları kazınarak ortaya çıkarılmıştır. Binada yer alan panoların sayısı 50'ye yakındır.

Bina bir sanat müzesi halindedir. Kariye Müzesi 2014 yılında Vakıflar İdaresi tarafından tekrar onarıma alındığından cami kısmı onarım tamamlanana kadar ziyarete kapalı tutulmaktadır.

İstanbul'un fethi sırasında bu bina metrük ve bakımsız bir halde iken Sultan İkinci Bayezit'in Sadrâzamı Atik Ali Paşa tarafından 1500'lerin başında camiye çevrilerek, bir mihrap ile minber ve bir de minare yaptırılmıştır.

Hadatü'l Cevami'ye göre bir medresesi, bir imareti ve bir de mektebi bulunmaktaydı.

Ancak Medresesi dahil imaret ve mektebinden eser kalmayan cami Müze olarak kullanılmaktadır.

